

TERINING ALLERGIK KASALLIKLARI

Xamidova Muqaddam Soyibjonova

Teri tanosil kasalliklari va kosmetologiya fani o'qituvchisi

Annotatsiya. Ushbu maqolada terining allergik kasalliklari, ularning kelib chiqish sabablari, rivojlanish mexanizmlari, asosiy klinik belgilari, diagnostikasi, davolash va profilaktikasi masalalari yoritilgan. Terining allergik kasalliklari orasida atopik dermatit, allergik kontakt dermatit, eshakemi, toksikodermiya va boshqa allergik dermatozlar muhim o'rin tutadi. Ushbu kasalliklarning rivojlanishida immun tizimi faoliyatining o'zgarishi, irsiy moyillik, oziq-ovqat, maishiy va kimyoviy allergenlar, dori vositalari, atrof-muhit omillari hamda stress kabi omillar muhim ahamiyatga ega. Maqolada kasalliklarni erta aniqlash, allergenlarni aniqlash, individual davolash yondashuvlarini tanlash va profilaktik tadbirlarni amalga oshirishning ahamiyati ko'rsatib berilgan.

Kalit so'zlar: teri, allergiya, allergik dermatoz, atopik dermatit, allergik kontakt dermatit, eshakemi, toksikodermiya, allergen, immun tizimi, diagnostika, davolash, profilaktika.

Terining allergik kasalliklari zamonaviy tibbiyotda keng uchraydigan dermatologik muammolardan biri hisoblanadi. Allergik jarayonlar organizmning ma'lum allergenlarga nisbatan yuqori sezuvchanligi natijasida rivojlanib, terida qizarish, qichishish, shish, toshmalar va boshqa yallig'lanish belgilarining paydo bo'lishiga olib keladi. Allergik dermatozlar bolalar va kattalarda uchrashi mumkin bo'lib, ularning klinik kechishi bemorning yoshi, immunologik holati, allergen turi va organizmning individual xususiyatlariga bog'liq. O'zbekiston sharoitida ham atopik dermatit va boshqa allergik dermatozlarni o'rganish bo'yicha ilmiy tadqiqotlar olib borilmoqda. Xususan, Toshkent tibbiyot akademiyasi olimlari tomonidan atopik dermatitning immunoallergik mexanizmlari, hamroh kasalliklar bilan kechishi va davolash usullarini takomillashtirish yo'nalishida tadqiqotlar

amalgama oshirilgan. Terining allergik kasalliklarini o'z vaqtida aniqlash va to'g'ri davolash bemorning hayot sifatini yaxshilash, kasallikning qaytalanishini kamaytirish hamda asoratlarning oldini olishda muhim ahamiyatga ega. Shu sababli allergik dermatozlarning etiologiyasi, patogenezini, klinik ko'rinishlari va profilaktikasini chuqur o'rganish dolzarb masalalardan biridir [1].

Terining allergik kasalliklari organizm immun tizimining turli allergenlarga nisbatan o'zgargan reaksiyasi natijasida yuzaga keladi. Allergik reaksiyani chaqiruvchi moddalar allergenlar deb ataladi. Ular oziq-ovqat, maishiy chang, hayvonlar jumi, o'simlik changlari, kosmetik vositalar, maishiy kimyoviy moddalar, dori vositalari va boshqa omillar bo'lishi mumkin. O'zbekiston tibbiyot adabiyotlarida oziq-ovqat, maishiy, kontakt, o'simlik va kimyoviy allergenlar keng tarqalgan ekzogen allergenlar sifatida ko'rsatiladi. Allergik dermatozlarning rivojlanishida irsiy moyillik, immun tizimining o'ziga xosligi, teri to'sig'i funksiyasining buzilishi va tashqi muhit omillari o'zaro ta'sir qiladi. Ayrim bemorlarda kasallik biror allergen bilan kontaktdan keyin tez rivojlansa, boshqa holatlarda allergik jarayon uzoq vaqt davomida shakllanishi mumkin. Atopik dermatit terining surunkali, qaytalanuvchi yallig'lanish kasalligi bo'lib, ko'pincha qichishish, terining qurishi, qizarishi va turli xil toshmalar bilan namoyon bo'ladi. Kasallikning rivojlanishida genetik moyillik, immunologik o'zgarishlar va teri himoya to'sig'ining buzilishi muhim ahamiyatga ega. O'zbekistonda bolalarda atopik dermatitni o'rganishga qaratilgan ilmiy ishlar ham mavjud. Jumladan, M.X. Mirraximova va N.Yu. Nishonboeva tomonidan atopik dermatit bilan kasallangan bolalarda hamroh patologiyalar va davolash masalalari o'rganilgan. Atopik dermatit ayrim bemorlarda bronxial astma va boshqa allergik kasalliklar bilan birgalikda kechishi mumkin. OAK ma'lumotlarida bolalarda atopik dermatitning bronxial astma bilan komorbid kechishi, uning klinik-immunologik xususiyatlari va davolashni takomillashtirish bo'yicha mahalliy tadqiqotlar qayd etilgan. Allergik kontakt dermatit terining ma'lum bir allergen bilan bevosita kontaktda bo'lishi natijasida yuzaga keladi. Bunday allergenlarga kosmetika vositalari, maishiy

kimyoviy moddalar, ayrim metallar, bo'yoqlar va boshqa moddalar kirishi mumkin. Kasallikning asosiy belgilariga terining qizarishi, qichishishi, shishishi va ayrim hollarda pufakchalar paydo bo'lishi kiradi. Teri allergen bilan qayta kontaktda bo'lganda simptomlar kuchayishi mumkin. Shu sababli diagnostikaning muhim bosqichlaridan biri kasallikni chaqiruvchi omilni aniqlash va bemorning u bilan kontaktini kamaytirishdir.

Eshakemi terida qisqa vaqt ichida paydo bo'lishi mumkin bo'lgan qichishuvchi toshmalar bilan tavsiflanadi. Uning rivojlanishida oziq-ovqat mahsulotlari, dori vositalari, infeksiyalar, fizik omillar va boshqa qo'zg'atuvchilar ishtirok etishi mumkin. Allergik reaksiyalarning ayrim shakllarida teri bilan birga shilliq qavatlar ham zararlanishi mumkin. Masalan, angionevrotik shish yuz, lab, qovoq va boshqa sohalarda shish paydo bo'lishi bilan namoyon bo'ladi. Nafas olish qiyinlashishi kabi jiddiy belgilar kuzatilsa, bu shoshilinch tibbiy yordamni talab qiladigan holat hisoblanadi.

Terining allergik kasalliklarini tashxislashda bemorning shikoyatlari, kasallikning boshlanish va rivojlanish tarixi, allergenlar bilan ehtimoliy aloqasi hamda teridagi klinik belgilar o'rganiladi. Zarur holatlarda laborator va allergologik tekshiruvlardan foydalaniladi. Atopik dermatit bilan bog'liq mahalliy tadqiqotlarda immunologik ko'rsatkichlar, jumladan IgE va boshqa yallig'lanish markerlarini o'rganishning diagnostik ahamiyati ko'rsatilgan. Tashxis qo'yishda allergik kasalliklarni infeksiyon, dermatologik va boshqa yallig'lanish kasalliklaridan farqlash muhimdir. Shuning uchun bemorni kompleks tekshirish va klinik belgilarni to'g'ri baholash talab etiladi [2]

Terining allergik kasalliklarini davolash kasallikning turi, og'irligi, bemorning yoshi va allergen xususiyatlariga qarab individual belgilanadi. Davolashning asosiy yo'nalishlari allergen bilan kontakti kamaytirish, terining himoya funksiyasini tiklash, yallig'lanish va qichishishni nazorat qilish hamda kasallikning qaytalanishining oldini olishdan iborat. Dori vositalari shifokor tavsiyasi asosida qo'llanishi kerak. Allergiyaga qarshi preparatlar bo'yicha Z.Z. Xakimov va T.B.

Mustanovlarning 2018-yildagi o'quv-uslubiy qo'llanmasida allergik kasalliklarda qo'llanadigan dori vositalarining farmakodinamikasi, samaradorligi va ehtiyot choralariga oid ma'lumotlar keltirilgan. Terini muntazam namlab turish, shaxsiy gigiyenaga rioya qilish, terini kuchli kimyoviy vositalardan himoya qilish va individual qo'zg'atuvchilarni aniqlash kasallikni nazorat qilishga yordam beradi. Oziq-ovqat allergiyasi aniqlangan holatlarda esa allergiyani chaqiruvchi mahsulotlarni shifokor tavsiyasi asosida cheklash muhimdir [3].

Terining allergik kasalliklarini profilaktika qilishda allergenlarni aniqlash va ular bilan kontaktdan saqlanish muhim o'rin tutadi. Uy sharoitida tozalikni saqlash, terini to'g'ri parvarish qilish, kosmetik va maishiy vositalarni ehtiyotkorlik bilan tanlash hamda shifokor tavsiyalariga amal qilish zarur. Bolalarda allergik kasalliklarning oldini olish uchun ota-onalarning xabardorligi ham muhim. Atopik dermatitning erta bosqichda aniqlanishi va muntazam tibbiy nazorat kasallikni boshqarish hamda asoratlarning oldini olish imkonini beradi. Mahalliy tadqiqotlarda atopik dermatitni erta tashxislash va davolash usullarini takomillashtirishga alohida e'tibor qaratilgan [4].

Xulosa

Terining allergik kasalliklari ko'p omilli bo'lib, ularning rivojlanishida irsiy moyillik, immunologik o'zgarishlar, allergenlar va tashqi muhit omillari muhim rol o'ynaydi. Atopik dermatit, allergik kontakt dermatit, eshakemi va boshqa allergik dermatozlar bemorning kundalik hayotiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Kasalliklarni samarali nazorat qilish uchun ularni erta aniqlash, allergenlarni imkon qadar aniqlash, individual davolash rejasini tuzish va profilaktik tadbirlarni muntazam amalga oshirish zarur. O'zbekiston olimlarining tadqiqotlari ham atopik dermatitning klinik, immunologik va komorbid xususiyatlarini o'rganish hamda diagnostika va davolash yondashuvlarini takomillashtirishga qaratilgan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Hakimov Z.Z., Mustanov T.B. Allergiyaga qarshi vositalar. – Toshkent, 2018.

2. Mirraximova M.X., Nishonboeva N.Yu. Atopik dermatitli bolalarda surunkali pankreatitni davolash usullari. – Toshkent, 2022.
3. Mirraximova M.X. Bolalarda atopik dermatitning bronxial astma bilan birgalikda kechishining klinik-immunologik xususiyatlari va davolash usullarini optimallashtirish. – Toshkent tibbiyot akademiyasi, ilmiy tadqiqot materiali.
4. Karimov B.B. Bolalarda atopik dermatitning patogenetik terapiyasini takomillashtirish va samarali profilaktika usullarini ishlab chiqish. – Toshkent pediatriya tibbiyot instituti, dermatologiya va venerologiya yo‘nalishi bo‘yicha ilmiy tadqiqot.
5. Ismailova G.A., Mirodilova F.B. Teri va tanosil kasalliklarga tashxis qo‘yish tamoyillari. – Toshkent, 2023.
6. Ismailova G.A. Atopik dermatit. – Toshkent, 2023.
7. Mirraximova M.X., Nishonboeva N.Yu. va boshqalar. Bolalarda atopik dermatitning komorbid kechishi xavf omillari va klinik xususiyatlari. – O‘zbekiston tibbiyot ilmi.